

GEOGRAFIJOS BENDROJI UGDYMO PROGRAMA: KOMPETENCIJŲ UGDYMO LINK

*Šarūnas Gerulaitis, Genovaitė Kynė
Mykolo Romerio universitetas*

SANTRAUKA

Straipsnyje apibendrinami svarbiausi ugdymo turinio kaitos etapai ir per švietimo reformos dvidešimtmetį atlikti darbai, išskirtinai pabrėžiant geografijos ugdymo turinio kaitą. Aptariami svarbiausi strateginiai švietimo dokumentai, kuriais remiantis buvo kuriamos ir naujinamos Bendrosios programos. Patvirtinus Valstybinės pažangos strategiją „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ (Lietuvos Respublikos Seimo..., 2012), „Keiskime mūsų pasaulį. Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų“ (Keiskime..., 2018) buvo rengiami detalesni švietimo dokumentai: „Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija“ (Valstybinė..., 2013), Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašas (Lietuvos Respublikos švietimo..., 2015), Geros mokyklos koncepcija (Geros..., 2015) ir Bendrųjų programų atnaujinimo gairės (Bendrųjų..., 2019). Vienas iš svarbiausių dokumentų – Bendrųjų programų atnaujinimo gairės, kurių paskirtis – nurodyti Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrųjų programų atnaujinimo kryptis, siekiant užtikrinti aukštesnę bendrojo ugdymo kokybę. Remiantis jau Lietuvoje įsitvirtinusia šiuolaikine ugdymo turinio samprata, dabartinėse ugdymo programose keliamas tikslas – ugdyti mokinio kompetencijas, t. y. gebėjimus veikti tam tikroje srityje ir savo veikloje remtis vertybinėmis nuostatomis. Pristatomi Geografijos bendrosios programos naujausi į mokinių kompetencijų ugdymą orientuoti dokumentai ir nagrinėjami iššūkiai mokytojams ir mokyklai kuriant ir įgyvendinant naują mokymosi turinį ir mokinių pasiekimų vertinimo kaitą.

Reikšminiai žodžiai: ugdymas, Bendroji ugdymo programa, geografija, kompetencijos.

DOI: <http://dx.doi.org/10.5200/GE.2022.7>

ĮVADAS

Švietimo srities pokyčiai yra nuolatinis ir sudėtingas procesas, kuriam įtakos turi sparti globalizacija, kintančios ekonominės, socialinės ir politinės sąlygos, greitai informacinių ir komunikacinių technologijų plėtra. Pastebimai pasikeitė pasaulio ir žmogaus prigimties pažinimas, visuomenės vertybės ir gyvenimo būdas, valstybių valdymas, taip pat požiūris į asmenybę ir jos ugdymo(si) tikslus. Švietimas vis labiau tampa atviras visuomenei, susipina ir yra veikiamas procesų,

vykstančių kituose sektoriuose, tarptautinių procesų ir globalizacijos. Mokytojai nebeužtenka būti geru savo srities specialistu – jis turi gerai orientuotis nuolat besikeičiančioje visuomenėje, suprasti įvairius vykstančius pokyčius.

Tyrimo objektas – Bendroji ugdymo programa.

Tyrimo tikslas – apžvelgti ir interpretuoti Bendrosios ugdymo programos (angl. *curriculum*) kaitą per paskutinius dešimtmečius.

Tyrimo uždaviniai:

- apibendrinti svarbiausius ugdymo turinio kaitos etapus ir atliktus darbus;
- aptarti į mokinių kompetencijų ugdymą orientuotus ugdymo turinį reglamentuojančius dokumentus;
- aptarti iššūkius ir galimybes geografijos mokytojams bei mokyklai kuriant ir įgyvendinant naują ugdymo turinį.

Tyrimo metodai: dokumentų ir literatūros analizė, metodinės ir dalykinės literatūros analizė.

GEOGRAFIJOS BENDROSIOS PROGRAMOS TURINIO KAITA

Atkūrus Lietuvai valstybingumą, esminiu atramos tašku nepriklausomos valstybės švietimo sistemai tapo 1989 m. pasirodžiusi Tautinės mokyklos koncepcija. Lietuva, kai buvo sukurta ši koncepcija, dar priklausė Sovietų Sąjungai. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę (1990 m. kovo 11 d.) Lietuvos švietimo koncepcijos, patvirtintos 1992 m., pagrindu tapo Tautinės mokyklos koncepcija. Tautinės mokyklos koncepcijoje buvo išdėstyti tautinio išsivaduojamojo judėjimo idealai ir principai, kurie vėliau tapo pamatiniai 1992 m. paskelbtoje Lietuvos švietimo koncepcijoje, kur nurodoma, kad atkūrus valstybingumą atsivėrė naujos, tautos siekius atliepančios, Lietuvos socialinės, kultūrinės, ekonominės ir politinės raidos perspektyvos. Koncepcijos nuostatos detalizuojamos kituose dokumentuose, o svarbiausi dalykai mokytojams – Bendrosiose ugdymo programose, kuriose yra pateikiama tikslų, uždavinių, turinio, siekiamų rezultatų ir principų visuma.

Pirmieji Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos projektai buvo parengti 1994 m. Šiais projektais siekta laiduoti kūrybingą Lietuvos kultūros ir demokratinės visuomenės plėtotę, padėti krašto kultūrai ir visuomenei deramai priimti šiuolaikinio poindustrinio pasaulio technologinius iššūkius, gebėjimą įprasminti savo gyvenimą prieštaringoje dabarties tikrovėje. Vėliau, 1997 m. (1994 m. parengtas projektas), išleistose Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose toliau tęsiama demokratinės Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos koncepcija. Geografija tampa visuomenės (socialinių)

mokslių dalimi. Programoje akcentuojama, kad geografija apima tris pagrindines reiškinių sistemas:

- erdvinę, aprėpiančią skirtingų regionų erdvines sąsajas;
- ekologinę, aprėpiančią žmogų ir gamtinę aplinką bei jų sąsajas;
- vientisą globalinę, aprėpiančią vietinius regionus, nacionalinius ir pasaulinius gamtinius bei sociokultūrinius procesus, suvokiamus universalių, globalinių ryšių kontekste.

Pirmuosiuose mokyklinės geografijos programos projektuose daug dėmesio buvo skiriama gamtinei geografijai ir gerokai mažiau – visuomeninei geografijai. Kuriant naują geografijos mokymosi struktūrą, buvo siūloma procentaliai vienodai skirti dėmesio ir gamtinei, ir visuomeninei geografijai. Programose numatomi tokie mokymo tikslai:

1. Supažindinti mokinius su pagrindine geografijos kategorija – teritorija, kurioje vyksta sudėtingi gamtos ir visuomenės reiškiniai.
2. Suformuoti sisteminių požiūrį į gamtos ir visuomenės reiškinius bei procesus, vykstančius laike ir erdvėje.
3. Išmokyti analizuoti kai kuriuos reiškinius ir procesus, susijusius su kitais sistemos reiškiniais ir procesais.
4. Formuoti požiūrį į pasaulio vientisumą, susidedantį iš tam tikrų specifinių dalių (teritorijų), ir matyti specifines dalis kaip neatskiriamą pasaulio dalį.
5. Išmokyti modeliuoti (kartografuoti) pasaulio gamtinius ir visuomeninius reiškinius, analizuoti modelį bei daryti išvadas.

Įgyvendinant šiuos tikslus, sukuriamas geografinis pasaulio vaizdas, jo erdvinė samprata. Programoje akcentuojama, kad geografijos mokymasis atveria galimybę suvokti gilėjančią šiuolaikinio pasaulio procesų (gamtinių, socialinių, kultūrinių) sąveiką ir savitarpio sąlygotumą, taip pat ir problemas, susijusias su gyvenimo dinamika, mityba ir kt.

Pateikiama nauja dalyko struktūra:

I–IV klasė – geografijos žinios yra pateikiamos pradinio ugdymo integruotame kurse „Aš ir pasaulis“. Žinios nėra sisteminės, pasaulio pažinimas vyksta per artimiausią vaiko aplinką.

V klasė – geografijos žinios integruojamos į „Gamta ir žmogus“ bei į istorijos kursą „Lietuvos istorija“.

VI klasė – „Žemė – žmonių planeta“. Tai savotiškas geografijos pradžiamokslis.

VII klasė – „Pasaulio dalių geografija“. Kursas skirtas kompleksinei pasaulio dalių, žemynų ir kai kurių šalių gamtinei, geografini, gamtinei-sociokultūrinei, ekonominei apžvalgai.

VIII klasė – „Pažintis su Europa“. Tęsimas pasaulio geografijos kursas, daugiau dėmesio skiriama Europai ir Lietuvos kaimyninėms šalims.

IX klasė – „Lietuvos geografija“. Turinys skirtas Lietuvos gamtinei geografijai, sociokultūrinei-ekonominei, regioninei apžvalgai.

XI klasė – „Pasaulio visuomeninė geografija“. Šio kurso turinį sudaro sociokultūrinės, ekonominės ir regioninės dalys.

XI–XII klasė – dalykų profiliavimas, dėstomi pasirenkamieji geografijos kursai: „Globalizacija“, „Kultūrų geografija“, „Bendroji geografija ir geologijos pagrindai“ ir kt.

Analizuojant 2003 m. paskelbtas Bendrąsias programas, pastebima, kad jose buvo koduojama būtinybė užtikrinti ugdymo kokybę; šalies politinio, ekonominio, socialinio ir kultūrinio gyvenimo kaitą; žinių visuomenės plėtrą; mokyklos bendruomenės ir vietos bendruomenės kaitą. Akivaizdu, kad 2003 m. Bendrąsias programas labiausiai paskatino koreguoti Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą (ES, 2004) ir Šiaurės Atlanto sutarties organizaciją (NATO, 2004). Buvo parengta nauja programa – Bendrosios programos ir Išsilavinimo standartai. Priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis ugdymas. Bendrosiose programose akcentuojama ugdymo kryptis (tikslai ir uždaviniai), pabrėžiama, ko ir kaip turėtų būti mokomi mokiniai (ugdymo turinys ir metodai), kad įgytų jiems būtinas žinias ir supratimą, išsiugdytų esminius gebėjimus ir vertybines nuostatas. Standartuose nusakomi laukiami ugdymo rezultatai. Jais konkretinamos Bendrosios programos, tiksliau apibrėžiamas mokinių žinių ir supratimo, gebėjimų lygis, įvardijama, kaip mokiniai turėtų pademonstruoti, ko yra išmokę (nurodyti, paaiškinti, analizuoti, sukurti, teikti pavyzdžius, kelti hipotezes, planuoti ir atlikti bandymus, grafiškai pavaizduoti duomenis, analizuoti šaltinius ir t. t.).

Geografija – socialinio ugdymo dalis. Pagrindinėje mokykloje geografijos mokomasi koncentrais, nagrinėjamos savitos geografijos pažinimo sritys:

- 1) geografinis pažinimas,
- 2) gamtinė geografija,
- 3) visuomeninė geografija,
- 4) regioninė geografija.

Programoje yra akcentuojama, kad geografijos mokymas privalo remtis praktine mokinių veikla: darbu su įvairia kartografinė, statistine medžiaga; geografinės aplinkos stebėjimais ir tyrimais; savarankiškais grupiniais ir individualiais darbais.

Programos turinys pateikiamas koncentrais, kas dvejus metus:

I–IV klasėse geografijos žinios ir gebėjimai perteikiami integruotu kursu „Aš ir pasaulis“.

V klasėje geografiija yra integruota į kursą „Gamta ir žmogus“ bei „Lietuvos istorija“.

VI klasėje geografiija yra aprašomojo pobūdžio. Siekiama supažindinti mokinius su bendriausiais geografinio žemės pažinimo bruožais, geografinė erdve, ją sudarančiais komponentais.

VII–VIII klasėse pateikiami bendrieji geografijos dėsningumai ir aprašomi svarbiausi elementai. Siekiama supažindinti moksleivius su pagrindiniais geografinio žemės pažinimo etapais, bendraisiais mūsų planetos gamtos dėsningumais, žemynų, regionų ir šalių gamtos įvairove bei ten gyvenančių žmonių gyvenamosios ir ūkinės veiklos ypatumais, tobulinti darbo su žemėlapiiais ir kitais geografinės informacijos šaltiniais įgūdžius.

IX–X klasėse siekiama supažindinti mokinius su Lietuvos geografinio pažinimo raida, Lietuvos gamtinių sąlygų įvairove ir ją lemiančiais veiksniais, išsiaiškinti pagrindinių socialinių, ekonominių ir geopolitinių procesų, vykstančių pasaulyje ir Lietuvoje, ypatumus ir dinamiką, gyventojų ir ūkio išsidėstymo dėsningumus, įvairių šalių bei regionų socialinio ir ekonominio gyvenimo ypatumus, tobulinti darbo su geografinė informacija įgūdžius.

Išsilavinimo standartuose kaip baigtinis rezultatas išskiriamos žinios ir supratimas, praktiniai darbai ir problemų sprendimas. Pateikiami esminiai kiekvienos geografijos pažinimo srities gebėjimai ir pasiekimai.

2008 m. Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos nuosekliai plėtoja ankstesnių metų Bendrosiose programose suformuluotus ugdymo turinio pagrindus ir atliepia naujus švietimui iškilusius iššūkius – sparčią mūsų šalies socialinio ir ekonominio gyvenimo kaitą ir besiplečiančias galimybes įgyvendinti švietimo naujoves.

Ugdymo proceso tikslas – pritaikyti ugdymo turinį taip, kad kiekvienas mokinys pagal savo poreikius ir išgales bręstų kaip asmenybė, įgytų kompetencijų, būtinų tolesniam mokymuisi ir prasingam, aktyviam gyvenimui. Vis labiau akcentuojama pasikeitusi dalykinė žinių ir gebėjimų struktūra. Daugiau dėmesio skiriama gebėjimams – intelektualinių pastangų reikalaujančiam teoriniam arba (ir) praktiniam veiksmui, išreiškiančiam mokinio tam tikrą kompetenciją. Ugdymo turinys daugiau pritaikomas kompetencijų ugdymui šiuolaikinėje visuomenėje. Kompetencija jungia tam tikros srities žinias, gebėjimus ir vertybines nuostatas.

2008 m. Bendrosiose programose akcentuojama bendrųjų kompetencijų ir esminių dalykinių kompetencijų ugdymo svarba, ypatingą dėmesį skiriant mokymuisi mokytis. Programose ugdymo turinys remiasi darnaus visuomenės vystymosi nuostatomis. Pabrėžiamas gamtinės aplinkos, kultūros, socialinio ir

ekonominio visuomenės gyvenimo tarpusavio priklausomumas, į ateitį orientuotas kūrybiškas mąstymas, aktyvus kiekvieno asmens dalyvavimas kuriant kokybišką gyvenimą sau ir ateities kartoms. Pagrindinės darnaus vystymosi temos buvo integruojamos į dalykų ugdymo turinį.

Programose geografijos ugdymo turinys pateiktas koncentrais: 5–6, 7–8, 9–10 klasės. Kiekvieno koncentro turinį sudaro santykinai atskirtos, bet ugdymo procese integruojamos šios veiklos sritys:

- orientavimasis erdvėje ir žemėlapyje – aprašomi mokinių gebėjimai orientuotis geografinėje erdvėje, vietovės planuose ir žemėlapiuose, suvokti juose esančius objektus;
- geografinės informacijos skaitymas – aprašomi mokinių gebėjimai skaityti, analizuoti, suvokti, kritiškai vertinti ir interpretuoti geografinės informacijos šaltinius, perteikti geografinę informaciją rašytine, vaizdine ir garsine formomis;
- regionų pažinimo raiška – aprašomi mokinių gebėjimai pažinti Lietuvos ir pasaulio regionų geografines sąlygas, specifinius erdvinės struktūros bruožus, gamtinės ir visuomeninės aplinkos reiškinius ir dėsningumus;
- aplinkos pažinimas ir tyrimai – aprašomi mokinių gebėjimai atlikti geografinius aplinkos stebėjimus ir tyrimus, formuluoti hipotezes, rinkti duomenis, atlikti įvairius matavimus ir skaičiavimus, ieškoti sprendimo būdų, daryti išvadas ir vertinti gautus rezultatus.

Atsižvelgiant į mokinio patirtį, žinias ir gebėjimus, geografijos supratimo auginimą, kiekvieno koncentro turinys nagrinėjamas lokaliajoje, regiono ir globalioje geografinėje erdvėje. Kaip naujas ugdymo turinio elementas programose yra pateikiama kompetencijų struktūra, kuri parodo, kad mokantis atskirų socialinio ugdymo dalykų yra vienodos bendrųjų gebėjimų sritys (1 lentelė).

1 lentelė. Socialinės kompetencijos (geografijos) struktūra

Dalykų ugdomosios veiklos sritys	Gebėjimai ir nuostatos							
	Žinios ir supratimas	Socialinio dalyvavimo ir bendradarbiavimo	Problemų sprendimo	Praktiniai / veiklos	Komunikavimo	Mokėjimo mokytis	Vertybines nuostatos	
1. Orientavimasis erdvėje ir žemėlapyje								
2. Geografinės informacijos skaitymas								
3. Regiono pažinimo raiška								
4. Aplinkos pažinimas ir tyrimai								

Programose keliami geografijos mokymosi tikslai ir uždaviniai, pateikiama mokinių gebėjimų raida einant iš koncentro į koncentrą. Atskira kiekvieno dvių klasių koncentro lentelė nurodomi mokinių pasiekimai (nuostatos, žinios ir supratimas, gebėjimai) ir ugdymo gairės. Toliau aprašoma turinio apimtis ir vertinimas, nurodant patenkinamo, pagrindinio ir aukštesniojo pasiekimų lygio požymius. Programoje yra akcentuojama dalykinė integracija, kad būtų daugiau galimybių priartinti mokymąsi prie gyvenimo, plėtoti bendrąsias mokinių kompetencijas, pritaikyti užduotis pagal mokinių poreikius, polinkius ir galias, išvengti kartojimosi ir didelių mokymosi krūvių. Tai reikalauja bendro mokyklos ugdymo turinio kūrimo ir susitarimo.

Šiuo metu vyksta naujas Bendrųjų programų atnaujinimo etapas. Patvirtintos Bendrųjų programų atnaujinimo gairės (2019) (toliau – Gairės), kuriose nurodomos Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrųjų programų atnaujinimo kryptys. Gairėse nustatytos Bendrųjų programų pokyčių sritys, apimančios tikslus, ugdymosi rezultatus, mokymosi turinį ir mokinių pasiekimų vertinimo kaitą. Taip pat yra numatyta įtraukti ir lygiaverčio kokybiško švietimo visiems, ir mokymosi visą gyvenimą galimybių užtikrinant Darna vystymosi darbotvarkėje 2030 numatytus tikslus.

Kaip ir kiekvienam mokomajam dalykui, taip ir geografijai keliami nauji ugdymo siekiniai. Pasaulio geografinio švietimo / ugdymo naujovės ir tendencijos kartkartėmis yra apibendrinamos Tarptautinės geografų sąjungos leidžiamose Geografinio švietimo chartijose (International..., 1992; International..., 2016). 2016 m. Chartijoje teigiama, kad geografija „<...> yra gyvybiškai svarbus XXI a. pasaulio piliečių žinių šaltinis, suteikiantis mums galimybių ieškoti atsakymų į klausimą – kaip galime šiuolaikiniame tarpusavio ryšiais susaistytame pasaulyje gyventi tvariai?“ (International..., 2016, p. 5). Tai įgalina jaunus žmones gyventi harmonijoje su aplinka, gyvuoju pasauliu. Geografijos mokymosi metu įgytos žinios padeda geriau suvokti žmonijos patiriamus iššūkius, susijusius su klimato kaita, aprūpinimu maistu, pertekliniu gamtinių išteklių naudojimu, urbanizacija. Geografijos mokymas, paremtas „<...> jaunų žmonių išgyvenimais, padeda jiems geriau formuluoti rūpimus klausimus, vystyti intelektą ir veiksmingiau reaguoti į gyvenimo keliamus iššūkius“ (ten pat). Chartijoje akcentuojama, kad geografijos mokymas turi remtis moksliniais tyrimais, būtina plačiau juos taikyti mokymosi metu. Tam privalu naudoti naujausias geografines technologijas, geriausius darbo įrankius, taikyti problemų sprendimu grįstas mokymosi strategijas. Taip pat Chartijoje yra numatytas veiksmų planas, kaip gerinti geografijos mokymą ir geografinio švietimo tyrimų kokybę.

Remiantis švietimo dokumentais, tarptautine patirtimi, mokinių pasiekimų tyrimais, mokytojų praktikų išsakyta nuomone parengiamas naujas Geografijos bendrosios programos projektas. Koreguojamas 2008 m. suformuotas tikslas – „plėtoti mokinių geografinį pasaulėvaizdį, grįstą gamtos ir socialinių mokslų žiniomis, jų sąryšingumu bei šiuolaikinėmis tyrimų technologijomis, siekiant ugdyti vientisą pasaulio sampratą ir vaizdinį, formuoti darnaus vystymosi nuostatas, skatinti pagarbą skirtingoms kultūroms, kompetentingai ir atsakingai dalyvauti visuomenės gyvenime“.

Iš naujo peržiūrimos pasiekimų sritys ir jos konkretizuojamos esminiais pasiekimais:

1. Orientavimasis erdvėje ir žemėlapyje:
 - 1.1. Orientavimasis erdvėje.
 - 1.2. Orientavimasis kartografiniuose kūriniuose.
 - 1.3. Geografinės padėties nustatymas.
2. Gamtinės ir visuomeninės geografijos sistemų pažinimas:
 - 2.1. Gamtinių sistemų nagrinėjimas.
 - 2.2. Visuomeninių sistemų nagrinėjimas.
 - 2.3. Gamtinių ir visuomeninių sistemų sąryšingumo nagrinėjimas.
3. Pasaulio geografinis pažinimas:
 - 3.1. Pasaulio šalių, regionų, vietovių gamtinių ir visuomeninių bruožų nagrinėjimas.
 - 3.2. Pasaulio šalių, regionų, vietovių kaitos laike ir erdvėje nagrinėjimas.
 - 3.3. Pasaulio šalių, regionų, vietovių bruožų ir ypatumų erdvinės raiškos aiškinimas (interpretavimas).
4. Geografinių tyrimų gebėjimai:
 - 4.1. Geografinių klausimų kėlimas.
 - 4.2. Geografinės informacijos paieška ir atranka.
 - 4.3. Geografinės informacijos tvarkymas ir pateikimas.
 - 4.4. Geografinės informacijos analizavimas ir interpretavimas.
 - 4.5. Atsakymas į geografinius klausimus ir išvadų formulavimas.

Ugdymo rezultatas yra integralus – dalyko pasiekimai ir ugdomos socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos, pažinimo, kūrybiškumo, pilietinė, kultūrinė, komunikavimo kompetencijos tarpusavyje yra susiję.

Ugdymo turinio atnaujinimą apibrėžiančiuose strateginiuose dokumentuose numatyta daug veiklų, padedančių pritaikyti ugdymo turinį prie šiandienos mokinio poreikių ir keliamų tikslų. Tačiau sudėtingiausias darbas turi įvykti mūsų visų sąmonėje. Planuojant ugdymo procesą ne tiek svarbu numatyti

indėlių – ko bus mokoma, kiek būtina mąstyti apie mokinio rezultatą – ko mokinys išmoks, kas jam yra ir bus svarbu. Bendrosiose programose numatomi tikslai, laukiamas rezultatas ir aprašomas procesas tam rezultatui pasiekti. Jose svarbią vietą užima numatomi mokinių pasiekimai, kuriuos sudaro ne įprastos faktinės žinios, o kompetencija, susidedanti iš įgytų žinių ir gebėjimo dirbti su jomis ieškant atsakymų į klausimus, pasirenkant tinkamus veiklos būdus, pozicijų ir vertybes.

IŠVADOS

1. Daugelyje švietimo pertvarkos etapų ypač daug dėmesio buvo skiriama ugdymo turiniui kurti ir tobulinti, siekiant atliepti besikeičiančius valstybės, visuomenės ir asmens tikslus bei poreikius. Formuojant ugdymo turinį buvo pereita nuo faktų mechaninio išmokymo prie integralaus ugdymo turinio, kurio tikslas – padėti kiekvienam mokiniui išsiugdyti reikalingas kompetencijas, gyventi visavertį asmeninį gyvenimą, savarankiškai priimti sprendimus ir už juos atsakyti, bendrauti ir veikti drauge su kitais žmonėmis, susirasti darbą ir būti aktyviu piliečiu.
2. Pastaraisiais metais atnaujinant ugdymo turinį pagrindinis dėmesys skiriamas mokyklos ir mokytojo lygmenis kuriamam ir įgyvendinamam ugdymo turiniui, ugdymo procesui. Pasiiekta gerų rezultatų.
3. Politinį ir teisinį pagrindą ugdymo turiniui formuoti ir įgyvendinti sudaro patvirtinti strateginiai dokumentai (Valstybinės pažangos strategija „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ (2012), „Keiskime mūsų pasaulį. Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų“ (2018), „Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija“ (2013), Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašas (2015), Geros mokyklos koncepcija (2015) ir Bendrųjų programų atnaujinimo gairės (2019)), kurie numato visų švietimo lygmenų vaidmenį ir atsakomybę šiame procese.
4. Geografijos ugdymo turinio kaita nuo atkurto Lietuvai valstybingumo iki šių dienų gerokai keitėsi. Palaiapsniui suvienodinamos gamtinė ir visuomeninė geografijos sritys, kiek vėliau dar išryškinamos kartografinės (geografinis pažinimas) ir regioninės geografijos sritys.
5. Visose rengtose programose ir projektuose nuosekliai siekiama formuoti savitą pasaulio vaizdą, kuriuo remiantis ugdoma mokinių pasaulėžiūra, jų santykis su artimiausia aplinka, gamtos pasauliu, visuomeniniais reiškiniais, kitais žmonėmis.

6. Ugdymo turinys vis labiau standartizuojamas, numatomi siektini rezultatai – mokinių pasiekimai, kurie parodo tam tikrus ugdymosi rezultatus baigus tam tikrą koncentrą.

LITERATŪRA

1. *Bendrojo išsilavinimo standartai. I–X klasės*. Projektai. (1997). Vilnius: Leidybos centras.
2. *Bendrojo lavinimo mokyklos bendrųjų programų ir išsilavinimo standartai. XI–XII klasės*. Projektas. (1999). Vilnius: Leidybos centras.
3. *Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. Priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis ugdymas*. (2003). Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
4. *Bendrųjų programų atnaujinimo gairės*. (2019). Švietimo, mokslo ir sporto ministerija. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
5. Geros mokyklos koncepcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. V-1308 (TAR, 2015 m. gruodžio 21 d., Nr. 2004).
6. *International Charter on Geographical Education*. (1992). Washington: IGU Commission on geographical education. [Žiūrėta 2021 m. kovo 6 d.]. Prieiga internete: <https://www.geoedu.lt/wp-content/uploads/2020/06/1992-Charter-Fulltext---Lithuanian-pdf.pdf>.
7. *International Charter on Geographical Education*. (2016). Beijing: IGU Commission on geographical education. [Žiūrėta 2021 m. kovo 6 d.]. Prieiga internete: <https://www.geoedu.lt/wp-content/uploads/2020/06/2016-Charter-Fulltext---Lithuanian-pdf.pdf>.
8. Kairaitis, Z. (2012). Nuo sinergizacijos iki sinergetikos: J. Vabalo-Gudaičio sąveikos pedagogikos žymės ir linkmės. *Logos*, 72, 90–98.
9. *Keiskime mūsų pasaulį. Darna vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų*. (2018). [Žiūrėta 2022 m. sausio 15 d.]. Prieiga internete: <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/es-ir-tarptautinis-bendradarbiavimas/darnus-vystymasis/darnus-vystymasis-ir-lietuva/jt-darbotvarkė-2030-darna-vystymosi-tikslai-ir-kiti-tarptautiniai-susitarimai>.
10. *Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos*. Projektas. (1994). Vilnius: Leidybos centras.
11. Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. XI-2015 patvirtinta Valstybinės pažangos strategija „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ (Žin., 2012, Nr. 61-3050).
12. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 21 d. įsakymas Nr. V-1309 „Dėl Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašo patvirtinimo“ (TAR, 2015 m. gruodžio 21 d., Nr. 20049).
13. *Lietuvos švietimo koncepcija*. (1992). Vilnius: Leidybos centras.
14. Lukšienė, M. (2000). *Jungtys*. Sud. R. Bruzgelevičienė. Vilnius: Alma littera.
15. *Metodinės rekomendacijos Bendrųjų programų įgyvendinimui. Geografija*. (2009). Vilnius: Ugdymo plėtotės centras.
16. Motiejūnienė, E., Žadeikaitė, L. (2009). Kompetencijų ugdymas: iššūkiai ir galimybės. *Pedagogika*, 95, 86–93.

17. *Socialinis ugdymas. Geografija*. (2020). Projektas. Vilnius: Nacionalinė švietimo agentūra. [Žiūrėta 2021 m. kovo 6 d.]. Prieiga internete: https://www.mokykla2030.lt/wp-content/uploads/2020/12/Geografija_BP_2020-12-14-d.projektas.pdf.
18. *Ugdymas(is) paradigimų kaitoje*. (2016). Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
19. *Ugdymo paradigimų iššūkiai didaktikai: Kolektyvinė monografija*. (2014). Sud. R. Bruzgelevičienė. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.
20. *Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija*. (2013). [Žiūrėta 2022 m. sausio 15 d.]. Prieiga internete: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2018/04/Valstybine-svietimo-strategija-2013-2020_svietstrat.pdf.

GEOGRAPHY GENERAL EDUCATION PROGRAMME: TOWARDS COMPETENCE DEVELOPMENT

Šarūnas Gerulaitis, Genovaitė Kynė

Summary

The article summarizes the most important stages of the change of educational content and the work carried out during the 20th anniversary of the education reform, with an exclusive emphasis on the change in the content of geography education. The most important strategic education documents on the basis of which the Framework Programmes were developed and updated are discussed. After the adoption of the State Progress Strategy “Lithuania 2030” (2012), “Let’s change our world. The National Education Strategy 2013–2022 (2013), the Curriculum Framework for Primary, Primary and Secondary Education (2015)”, the Good School Concept (2015) and the Guidelines for the Renewal of the General Curriculum (2019). One of the most important documents is the Guidelines for the Renewal of the General Curricula, which aims to guide the renewal of the General Curricula for primary, basic and secondary education in order to ensure a higher quality of general education. Based on the modern concept of educational content, which is already well established in Lithuania, modern educational programmes aim to develop students’ competences, i.e. their ability to act in a particular field and to base their actions on values. It presents the most recent documents in the geography curriculum that focus on the development of pupils’ competences, and examines the challenges for teachers and schools in the development and implementation of the new learning content and the change in the assessment of pupils’ achievements.

Keywords: education, general curriculum, geography, competences.